

ZBOŽŠTENIE ČLOVEKA PODĽA SVÄTÉHO SYMEONA NOVÉHO TEOLÓGA¹⁴³

Miroslav ŽUPINA

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

Otázka zbožštenia človeka predstavuje centrálnu tému pravoslávnej teológie, to znamená tak dogmatického učenia Cirkvi, ako aj duchovného i etického života. Túto skutočnosť nezatieňuje ani to, že samotný pojem *zbožštenie* absentuje v celom Svätom Písme a bol prevzatý až neskôr z helénskej pohanskej kultúry,¹⁴⁴ pretože „kresťanské učenie o zbožštení človeka má pevný biblický základ vychádzajúci predovšetkým z učenia svätého Evanjelia a apoštolov. Učenie o zbožštení človeka nepredstavuje žiadne novátorstvo, ktoré by bolo „objavené“ cirkevnými otcami.“¹⁴⁵ Oni pojem *zbožštenie* prevzali, „očistili“, transformovali a implementovali do kresťanského teologického myslenia.

Ako je známe, svätý Symeon Nový Teológ je po svätom apoštolovi Jánovi Teológovi a svätom Gregorovi Teológovi (Nazianskom) tretím nositeľom „oficiálneho“ titulu *Teológ*. Keďže teológia v pravoslávnom chápaní neznamená poznanie o Bohu, ale od Boha, práve svätý Symeon vynikal autentickou mystickou teológiou. Jeho učenie o zbožštení je odrazom takejto živej empirickej

¹⁴³ Táto štúdia je výsledkom riešenia grantovej úlohy č. 1/2017 VGA *Teologický a duchovný odkaz svätého Symeona Nového Teológa* v rámci Vedeckej grantovej agentúry Pravoslávnej cirkvi na Slovensku.

¹⁴⁴ Pozri DVOŘÁČEK, M. 2010. Biblická interpretace učení o theosi (zbožštění). In *Pravoslávny biblický zborník*. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS, zv. I/2010, s. 70.

¹⁴⁵ ŽUPINA, M. 2018. Biblické učenie o zbožštení človeka. In *Pravoslávny biblický almanach*. [online]. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS, zv. II/2018, s. 47. [21-11-2018]. Dostupné na: <http://www.okp-elpis.pl/book/open,2495,1,PRAWOSŁAWNY_BIBLIJNY_ALMANACH_II_2018.html>

teológie a „predstavuje jadro celého teologického myslenia Symeona, ktoré integruje rôzne jeho elementy do jedného celku.“¹⁴⁶

Na základe vyššie povedaného cieľom tejto štúdie je priniesť autentický pohľad svätého Symeona Nového Teológa na otázku zbožštenia človeka, pretože Symeon patrí k tým cirkevným otcom, ktorí priniesli najväčší vklad pre rozvinutie teologického chápania skúmanej otázky.

Ešte skôr ako preskúmame diela svätého Symeona Nového Teológa v súvislosti s otázkou zbožštenia, pozastavíme sa pri biografii tohto významného cirkevného otca a učiteľa, ktorej autorom je Nikita Stithatos a nesie názov *Život svätého Symeona Nového Teológa*.¹⁴⁷ Už v úvode tohto diela sa hovorí o duchovnej kvalite a cnostnom živote svätého Symeona, pretože podľa Nikitu Symeonova cnosť dala ľudskému umu krídla, aby sa pomocou Svätého Ducha odpútal od zeme a vzniesol sa k nebesiam, čím v konečnom dôsledku z človeka učinila *boha* podľa blahodate.¹⁴⁸ Navyše Nikita hovorí o Symeonovi ako o človeku, ktorý dosiahol zbožštenie ešte počas svojho pozemského života, čoho dôkazom je to, že vďaka pôsobeniu Božej blahodate (energie) „sa zázračným spôsobom, podobne ako Mojžiš, rozpráva s Bohom.“¹⁴⁹

Čo sa týka samotných diel svätého Symeona Nového Teológa, metropolita I. Alfejev z pohľadu kvantitatívneho ukazovateľa uvádza, že v diele s názvom

¹⁴⁶ ALFEYEV, H. 2004. The Deification of Man in Eastern Patristic Tradition (with Special Reference to Gregory Nazianzen, Symeon the New Theologian and Gregory Palamas). In *Colloquium. The Australian and New Zealand Theological Review*. Sydney : Australian College of Theology, vol. 36/2 (2004), p. 116.

¹⁴⁷ Pozri HAUSHERR, I. – HORN, G. 1928. Un grand mystique byzantin. Vie de Syméon le Nouveau Théologien (949-1022) par Nicéas Stéthatos. In *Orientalia Christiana*. Rome : Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, 1928, vol. 12, no. 45, p. 1-128. NIKITAS STITHATOS. Víos kai politeía tou en agíois patrós imón Symeón tou Néou Theológou. In *Filokalía ton niptikón kai askitikón*. Eds. Christos, P. – Zizis, F. Thessaloniki : Paterikaí ékdoseis «Grigórios o Palamás», 1983, kap. 1-152, s. 34-326.

¹⁴⁸ Pozri NIKITAS STITHATOS. Víos kai politeía tou en agíois patrós imón Symeón tou Néou Theológou. In *Filokalía ton niptikón kai askitikón*. Eds. Christos, P. – Zizis, F. Thessaloniki : Paterikaí ékdoseis «Grigórios o Palamás», 1983, kap. 1, 1-5, s. 34.

¹⁴⁹ NIKITAS STITHATOS. Víos kai politeía tou en agíois patrós imón Symeón tou Néou Theológou. In *Filokalía ton niptikón kai askitikón*. Eds. Christos, P. – Zizis, F. Thessaloniki : Paterikaí ékdoseis «Grigórios o Palamás», 1983, kap. 111, 16-18, s. 228.

*Hymny*¹⁵⁰ je minimálne tridsať miest, kde sa hovorí o zbožštení človeka, v spise *Teologické a etické slová*¹⁵¹ je takých miest nie menej ako dvadsať, a, samozrejme, príslušná terminológia v súvislosti s témou zbožštenia nechýba ani v ostatných Symeonových dielach.¹⁵² To znamená, že frekvencovanosť pojmu *zbožštenie* (θεωσις), či už rôznych tvarov tohto slova, alebo príbuzných slov (θεοί, θεοὺν, θεοποιέω), napovedá, že téma zbožštenia človeka predstavuje u Symeona jednu z centrálnych ideí jeho teologického myslenia. Čo je však dôležitejšie, teologické chápanie zbožštenia je Symeonom plne kompatibilné s patristickou tradíciou Cirkvi. Dokonca môžeme povedať, že kráča v stopách raných cirkevných otcov, konkrétne svätého Ireneja Lyonského¹⁵³ i svätého Atanáza Alexandrijského (Veľkého),¹⁵⁴ pretože na otázku „Prečo sa Boh stal človekom?“, odpovedá: „Aby človek sa mohol stať bohom.“¹⁵⁵

Svätý Symeon Nový Teológ s procesom zbožštenia stotožňuje už samotné rozvinutie Božieho obrazu a podoby v človeku. Človek na tejto nikdy nekončiacej ceste k Bohu duchovne rastie, zdokonaľuje sa cez asketické úsilie očisťovania svojho obrazu dodržiavaním Božích prikázaní a napodobňovaním Boha v dobrých skutkoch.¹⁵⁶ Symeon tak vo svojej podstate začína hovoriť o zbožštení už vtedy, keď uvažuje o prvotnom stave človeka pri jeho stvorení *na Boží obraz*

¹⁵⁰ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1969. Ύμνοι 1-15. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, J. Paramelle, vol. 156. Paris, 1969; SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1971. Ύμνοι 16-40. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, L. Neyrand, vol. 174. Paris, 1971; SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1973. Ύμνοι 41-58. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, P. Neyrand, J. Paramelle, vol. 196. Paris, 1973.

¹⁵¹ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1966. Λόγοι Θεολογικοί 1-3, Ιθικοί 1-3. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 122. Paris, 1966; SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1967. Λόγοι Ιθικοί 4-15. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 129. Paris, 1967.

¹⁵² Pozri ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchiji Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013, s. 358.

¹⁵³ Pozri EIRINAIOS. 1857. Adversus haereses 4, 33, 4. In *Patrologia Graeca*. Ed. J.-P. Migne, vol. 7. Paris, 1857, p. 1075.

¹⁵⁴ Pozri ATHANASIOS O MEGALOS. 1884. De Incarnatione Verbi 54, 3. In *Patrologia Graeca*. Ed. J.-P. Migne, vol. 25. Paris, 1884, p. 192.

¹⁵⁵ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1967. Λόγοι Ιθικοί 5, 31. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 129. Paris, 1967, p. 82.

¹⁵⁶ Pozri SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1967. Λόγοι Ιθικοί 10, 40-44. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 129. Paris, 1967, p. 262.

a podľa Božej podoby. Boží obraz je akoby istý záloh daný v okamihu stvorenia, vďaka ktorému sa má človek postupne zdokonaľovať až do stavu Božej podoby – zbožštenia. Iba v takom prípade sa skutočne stáva „pravým obrazom Stvoriteľa.“¹⁵⁷

Ďalšia záležitosť, ktorá vyplýva z učenia svätého Symeona v kontexte zbožštenia človeka je, že tento stav sa týka celého psychosomatického (psychofyzického) zloženia človeka, to znamená, že zahŕňa nielen jeho dušu, ale aj telo.¹⁵⁸ Táto predstava o účasti ľudského tela v procese zbožštenia je kompatibilná s biblickým chápaním človeka, pretože Sväté Písmo zreteľne učí, že spojenie medzi Bohom a človekom sa vzťahuje k celému človeku, teda neparceluje ho na aktívne a pasívne časti či zložky takéhoto spoločenstva, ale objíma ho ako jeden nedeliteľný celok. V ľudskej prirodzenosti neexistuje žiadna jej časť, ktorá by úplne integrovala všetko to, čo by participovalo na vyššom, t. j. Božom bytí. Účasť na Božom živote, spoločenstvo s Bohom a spojenie s Ním, to všetko sú možnosti človeka ako takého a nemôžu byť výhradnou záležitosťou len istej osobitej časti jeho prirodzenosti.

Ale platí to aj naopak, žiadna z častí ľudskej prirodzenosti nemôže byť považovaná za nadbytočnú, nepotrebnú či menejcennú, to znamená, neexistuje nejaká súčasť „nadštandardnej výbavy“ človeka, bez ktorej by mohol byť v tesnom a intenzívnom spojení s Bohom. Mať s Bohom vzťah, vytvárať spoločenstvo a participovať na Božom živote môže iba „celý“ človek, teda celistvá a jednotná bytosť.¹⁵⁹ V podstate v tom spočíva aj základný rozdiel medzi kresťanským a neoplatónskym chápaním zbožštenia.¹⁶⁰

¹⁵⁷ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1973. Ýmnoi 44, 143-144. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, P. Neyrand, J. Paramelle, vol. 196. Paris, 1973, p. 80.

¹⁵⁸ Pozri ČELYŠEV, P. 2004. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov o duchovnom preobraženiji človeka. Akafist*. Moskva: Chram svjatogo velikomučenika Dimitrija Solunskogo, 2004, s. 157.

¹⁵⁹ Pozri NIKOLSKIJ, E. 2015. *Doktrina prepodobnogo Simeona Novogo Bogoslova o teozise i bogopodobii človeka*. Moskva : Lenand, 2015, s. 93-94.

¹⁶⁰ Pozri ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchii Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013, s. 357.

Pravoslávne biblické a svätootcovské učenie nevníma ľudské telo ako niečo zlé, tmavé či pochmúrne, už vôbec nie ako „väzenie duše“. Aj svätý Symeon v súlade s pravoslávnu tradíciou do zbožštenia človeka „zapája“ telo človeka, dokonca môžeme povedať, že bez telesnej účasti by zbožštenie ako také nebolo pre človeka vôbec reálne. Neraz veľmi podrobne opisuje participáciu ľudského tela na zbožštení, keď ho Boh „objíma“ či „bozkáva“, pričom tak telo, ako aj duša, sa duchovne mení a obnovuje:

*„Je snád' možné priblížiť sa k Nemu ešte viac?
Avšak ako sa vzniesť až tam, k tým nekonečným výšinám?
A zatiaľ čo takto premýšľam, je vo mne náhle prítomný On sám,
vo vnútri, v mojom skormútenom srdci náhle zažiaril ako blesk
a táto nesmrteľná žiara sa ku mne šíri zo všetkých strán,
všetky moje údy teraz ožarujú jeho paprsky.
Celého ma objíma, celého ma bozkáva
a celý sa mi dáva, človeku nehodnému.
A ja sa sýtim jeho láskou, jeho krásou
a naplnený som božskou sladkosťou a slasťou.
A sám si beriem niečo z tohto svetla,
mám v sebe aj niečo z jeho slávy,
moja tvár žiari
a rovnaké svetlo vychádza aj zo všetkých mojich údov.“¹⁶¹*

Podľa svätého Symeona celé ľudské telo je od samotného počiatku stvorené na Boží obraz ako niečo slávne a má byť preobrazené a tajomným spôsobom spoločne s dušou zjednotené s Christom. Najviac rozvinuté učenie o zjednotení sa človeka s Christom, kedy Christos je úplne spojený s človekom a človek s Ním do takej miery, že dochádza k stotožneniu ľudského tela s Christovým telom, sa nachádza v 15. *Hymne*. Jazyk tohto hymnu privádzal do rozpakov mnohých súčasníkov svätého Symeona a aj dnes sa nájdú takí, ktorí majú problém akceptovať spôsob vyjadrovania sa mystikov, povedané inými slovami, nedokážu duchovne „stráviť“, t. j. pochopiť ich charizmatickú skúsenosť života

¹⁶¹ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1971. Ýmnoi 16, 21-33. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, J. Paramelle, vol. 174. Paris, 1971, p. 12.

v Christu.¹⁶² A tak Symeon začína od utvrdenia fyzickej identity, totožnosti ľudského tela s Christovým telom. Vníma to veľmi realisticky: „*Stávame sa údmi Christovho tela, ako Christos sa stáva údmi nášho tela. Moja ruka – Christos, moja noha – tiež Christos. Ja biedny – ruka Christova i noha Christova! Pohnem rukou, a celý Christos je mojou rukou... Pohnem nohou a zrazu ocitá sa akoby v záblesku svetla, tak ako On. Nehovor, že moje slová sú rúhavé. Prijmi to a poklož sa Christovi, ktorý ňa takým stvoril.*“¹⁶³ Pokračuje slovami potvrdzujúcimi skutočnosť, že od vôle každého človeka závisí, či sa stane Christovým údom,¹⁶⁴ ktorý pociťuje stav zbožštenia: „*Pretože, ak si to budeš veľmi priať, staneš sa Jeho údom. Takýmto spôsobom všetky údy každého z nás sa stanú Christovými údmi a Christos – našimi údmi. A všetky údy učiní nádhernými ozdobiac ich krásou a slávou svojho Božstva. Všetci sa staneme «bohmi», účastníkmi Božieho života prehliadajúc nedostatky svojho tela a podobajúc sa Christovi – každý náš úd bude celým Christom.*“¹⁶⁵

Okrem vyššie povedaného svätý Symeon Nový Teológ chápe zbožštenie človeka nielen v eschatologickom kontexte ako stav budúcej slávy,¹⁶⁶ ale aj ako reálny stav človeka ešte počas jeho pozemského života. Samozrejme, „pozemské“ zbožštenie nechápe v absolútnom význame, ale ako stav okúsenia a začiatku (in via), pričom plnosť zbožštenia spája s perspektívou večného života v Božom kráľovstve (in patria). V tomto kontexte – in patria – je charakteristický 19. Hymnus, ktorý je považovaný aj za prototyp Symeonovej osobnej skúsenosti zrenia Boha v stave duchovnej extázy:

*„Kto preplával onú temnotu, ktorú Dávid nazýva stenou
a Otcovia ju pomenovávajú morom života,
cez jeho temné vody sa doplavil do prístavu,*

¹⁶² Pozri KRIVOCHEIN, V. 1996. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov*. Nižnyj Novgorod : Izdatel'stvo Bratstva vo imja svjatogo kňaza Alexandra Nevskogo, 1996, s. 405.

¹⁶³ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1969. Ýmnoi 15, 141 - 148. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, J. Paramelle, vol. 156. Paris, 1969, p. 288.

¹⁶⁴ Pozri ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchiji Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013, s. 260 - 261.

¹⁶⁵ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1969. Ýmnoi 15, 149 - 159. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, J. Paramelle, vol. 156. Paris, 1969, p. 288 - 290.

¹⁶⁶ Pozri Mt 13, 43.

*v ktorom každý nájde každé dobro.
 Ved' tam je raj, tam je strom života,
 tam sladký chlieb, tam živá voda,
 tam je nevyčerpatel'né bohatstvo darov.
 Tam horí ker, ktorý nikdy nezhorí,
 tam obuv mi okamžite padá z nôh.
 Tam more ustupuje a voľnou cestou kráčam sám,
 tam vidím nepriateľov topiacich sa vo vodách.
 Tam vidím drevo do môjho srdca vrhnuté
 a všetko horké sa mení na sladké.
 Tam našiel som skalú a z nej med vytekajúci...
 Tam mannu jedol som – chlieb anjelský,
 a neželal som si viac už nič ľudské.
 Tam zbadal som Áronovu palicu, ako suchá rozkvitla
 a s úžasom som hľadel na Božie zázraky.”¹⁶⁷*

Svätý Symeon Nový Teológ vo svojich dielach veľmi často hovorí o nevyhnutnosti uvedomelého okúsena Božej blahodate, teda o začiatočnej „fáze“ zbožštenia už počas pozemského života. Podľa neho prijatie blahodate Svätého Ducha ide ruka v ruke s tým, že aj keď ide o tajomný a neopísateľný prejav Božej lásky k človeku a v skutku mystický úkaz, predsa má u človeka svoju odozvu, uskutočňuje sa citeľne a vedome. E. Nikol'skij v tejto súvislosti hovorí, že „ani do neho, ani po ňom, nikto tak nepodčiarkoval význam uvedomenia si zbožštenia, ako ctihodný Symeon.“¹⁶⁸

Názor, že človek dokáže „vidieť“ Boha a môže okúsiť všetky blahá zbožštenia ešte počas pozemského života, predstavuje veľmi vážnu pozíciu v celom učení ctihodného Symeona. Svedčí o tom aj jeho nasledujúca osobná skúsenosť: „Nachádzal som sa v stave pokoja, ktorý ma naplňoval, a, samozrejme, duchovne vytváral vo mne neopísateľné potešenie zo zjednotenia a bezhraničný pôžitok z takéhoto

¹⁶⁷ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1971. Ýmnoi 19, 107-127. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, L. Neyrand, vol. 174. Paris, 1971, p. 104.

¹⁶⁸ NIKOL'SKIJ, E. 2015. *Doktrina prepodobnogo Simeona Novogo Bogoslova o teozise i bogopodobii človeka*. Moskva : Lenand, 2015, s. 100.

*intenzívneho a veľmi blízkeho akoby manželského vzťahu, ktorý – keď som okúsil – stal som sa absolútne pokojným a zapáleným, horlivým zároveň, a majúcim účasť na svetle, sám som sa stal svetlom.*¹⁶⁹

Iné okúsenie stavu zbožštenia opisuje Symeon v kontexte svadobnej hostiny. Prináša svedectvo, že Boh sa mu zjavuje a uvádza ho do svadobného paláca, kde sa uskutočňuje takáto mystická svadobná hostina. Túto skúsenosť opisuje v tretej osobe, pričom hovorí, že človek po tom, ako sa stretáva so samotným Bohom, „*kedy sa Boh ukrýva pred ľudským pohľadom a kedy človek prichádza až do rozpakov, musí začať svoju cestu znova a znova, beží rýchlejšie, intenzívnejšie, usilovnejšie, ale aj presvedčivejšie, s istotou, sebavedomo. Hľadá dole, ide sa sústrediť, v pamäti sa navracia do minulosti, začína horieť túžbou a v nádeji, že uvidí Boha, začína horieť. Keď je úplne vysilený a má pocit nikdy nedosiahnuteľného cieľa, vtedy začína rozpoznávať a vidieť Toho, za ktorým sa tak ponáhlal, prichádza k Nemu, zabúda na celý svet, zjednocuje sa s anjelmi, zmiešava sa so svetlom, nadobúda skúsenosť života, spája sa s nesmrteľnosťou, nachádza sa v opojnom pôžitku sladkosti, prichádza do tretieho neba, je unášaný rajom, počuje nevysloviteľné zvuky, vchádza do svadobnej dvorany a paláca, prichádza k svadobnému lôžku, vidí ženícha, stáva sa účastníkom duchovného sobáša, naplňa sa mystickou čašou a chlebom života, mannou i baránkom, kochá a teší sa zo všetkého dobrého, na čo ani anjelské bytosti nemôžu pozrieť bez bázne.*“¹⁷⁰

Osobitú kapitolu súvisiacu s témou zbožštenia tvoria Symeonove mystické skúsenosti, v ktorých opisuje osobné stretnutia a videnia Boha ako svetlo.¹⁷¹ Jeho prvá skúsenosť s nestvoreným svetlom – Bohom je opísaná nasledovne: „*Tak som vstúpil na miesto, kde som sa obvykle modlil a pamätajúc na slová svätého muža [Symeona Studitského] začal som hovoriť „Svätý Bože ...“.* A ihneď som bol pohnutý k slzám takou veľkou túžobnou láskou k Bohu, že slovami nedokážem opísať radosť a potešenie, ktoré som cítil. Padol som tvárou k zemi a v tom som uvidel, ako veľké,

¹⁶⁹ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1973. Ύμνοι 46, 29-36. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, P. Neyrand, J. Paramelle, vol. 196. Paris, 1973, p. 116.

¹⁷⁰ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1967. Λόγοι Ιθηκοί 6, 110-129. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 129. Paris, 1967, p. 128.

¹⁷¹ Pozri ŽUPINA, M. 2018. Boh ako svetlo v mystických skúsenostiach a poznaní svätého Symeona Nového Teológa. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2018, zv. XLIV (29), s. 44-54.

*nehmotne žiariace svetlo ma uchopilo a pojalo celú moju myseľ i dušu, takže som bol ohromený neočakávaným zázrakom a bol som akoby vo vytržení... Či v tele, či mimo tela, rozprával som sa s týmto svetlom, to svetlo to dokázalo; rozptýlilo všetky nejasnosti v mojej mysli a vyhnalo všetky pozemské starosti. Vyhnilo zo mňa všetku nechápavosť a ľarchu telesnosti, ktorá otupovala a spúťavala moje údy...*¹⁷²

Skutočnosť, že videnie svetla je úzko a bezprostredne spojené so zbožštením, potvrdzujú samotné Christove slová, ktoré sprostredkováva Symeon: „Nikto z anjelov, archanjelov, alebo iných anjelských hierarchických bytostí nikdy nevidel ani moju prirodzenosť, ani mňa samotného – Stvoriteľa celého sveta, aký som; avšak vidiac iba jeden lúč slávy môjho svetla, už sa zbožšťujú.“¹⁷³

Symeon na rozdiel od väčšiny cirkevných spisovateľov neváhal otvorene hovoriť o vlastnej osobnej mystickej skúsenosti.¹⁷⁴ Jeho zreteľná individuálnosť a neopakovateľnosť sa zvlášť prejavuje vtedy, keď hovorí o videní Božieho svetla, extáze či práve o zbožštení, avšak stále platí, že aj keď sa necháva unášať vlastnou mystickou cestou, vždy ju umiestňuje do kontextu pravoslávnej tradície.¹⁷⁵

V konečnom dôsledku svätý Symeon Nový Teológ chápe zbožštenie človeka ako synergické vyústenie spolupráce Boha a človeka – Božej blahodate (energie) a ľudského snaženia (iniciatívy). Ak chce objasniť, akým spôsobom samotné zbožštenie mení ľudskú prirodzenosť, privádza tradičný príklad obrazu železa v ohni (podľa vzoru svätého Jána Damasského): ako oheň dáva železu svoje vlastnosti neprijímajúc temnotu železa, tak Svätý Duch daruje ľuďom svoju neporušenosť a nesmrteľnosť, mení ich na svetlo, čím sa stávajú podobnými

¹⁷² SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1964. Katichíseis 22, 88-104. In *Sources Chrétiennes*. Eds. B. Krivochéine, J. Paramelle, vol. 104. Paris, 1964, p. 366.

¹⁷³ SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1971. Ýmnoi 35, 46-54. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, L. Neyrand, vol. 174. Paris, 1971, s. 444.

¹⁷⁴ Pozri ŽUPINA, M. 2015. Mystické skúsenosti v živote svätého Symeona Nového Teológa. In *Acta Patristica*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2015, roč. 6, č. 13, s. 172.

¹⁷⁵ Pozri ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchiji Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013, s. 369.

Christovi.¹⁷⁶ Podľa učenia Symeona je zbožštenie človeka postupným procesom, ktorý predpokladá duchovnú cestu postupného zdokonaľovania sa. Učenie o zbožštení človeka predstavuje kulmináciu celého teologického systému svätého Symeona Nového Teológa, jeho antropológie, asketiky i mystiky.¹⁷⁷

SUMMARY

From the teachings of Saint Symeon the New Theologian, a few conclusions follow. First of all, he begins to speak of devotion when he contemplates the primal state of man in his creation on God's image and God's form. The image of God is like a certain advance given at the moment of creation, by which man is gradually to be upgraded to the state of God's form - the devotion. Secondly, participation in God's life, communion with God, and association with Him can not be an exclusive matter of just one particular part of human nature, therefore it places a strong accent on the worship of the whole person. Thirdly, Saint Symeon's devotion to man during his earthly life does not grasp in absolute meaning, but as a state of enjoyment, while the fullness of devotion combines with the perspective of eternal life in the Kingdom of God. Symeon's specific contribution is his mystical experience, in which he describes the personal visions of God as light, which merely underlines the reality of the realm of human deification.

Zoznam bibliografických odkazov

Pramenná literatúra

HAUSHERR, I. – HORN, G. 1928. Un grand mystique byzantin. Vie de Syméon le Nouveau Théologien (949-1022) par Nicéas Stéthatos. In *Orientalia*

¹⁷⁶ Pozri SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1973. Ýmnoi 44, 365-383. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, P. Neyrand, J. Paramelle, vol. 196. Paris, 1973, p. 96-98.

¹⁷⁷ Pozri ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchiji Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013, s. 366-367.

Christiana. Rome : Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, 1928, vol. 12, no. 45, p. 1-128.

NIKITAS STITHATOS. Víos kai politeía tou en agíois patrós imón Symeón tou Néou Theológou. In *Filokalía ton niptikón kai askitikón*. Eds. Christos, P. – Zisis, F. Thessaloniki : Paterikaí ékdoseis «Grigórios o Palamás», 1983, kap. 1-152, s. 34-326.

SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1964. Katichéseis 6-22. In *Sources Chrétiennes*. Eds. B. Krivochéine, J. Paramelle, vol. 104. Paris, 1964.

SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1966. Lógoi Theologikoí 1-3, Ithikoí 1-3. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 122. Paris, 1966.

SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1967. Lógoi Ithikoí 4-15. In *Sources Chrétiennes*. Ed. J. Darrouzès, vol. 129. Paris, 1967.

SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1969. Ýmnoi 1-15. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, J. Paramelle, vol. 156. Paris, 1969.

SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1971. Ýmnoi 16-40. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, L. Neyrand, vol. 174. Paris, 1971.

SYMEON O NEOS THEOLOGOS. 1973. Ýmnoi 41-58. In *Sources Chrétiennes*. Eds. J. Koder, P. Neyrand, J. Paramelle, vol. 196. Paris, 1973.

Vedecká a odborná literatúra

ALFEJEV, I. 2013. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov i pravoslavnoje predanije*. 4. izd. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchiji Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2013. 448 s. ISBN 978-5-88017-336-5.

ALFEYEV, H. 2004. The Deification of Man in Eastern Patristic Tradition (with Special Reference to Gregory Nazianzen, Symeon the New Theologian and Gregory Palamas). In *Colloquium. The Australian and New Zealand Theological Review*. Sydney : Australian College of Theology, Vol. 36/2 (2004), p. 109-122. ISSN 0588-3237.

ČELYŠEV, P. 2004. *Prepodobnyj Simeon Novyj Bogoslov o duchovnom preobraženiji čeloveka. Akafist*. Moskva: Chram svjatogo velikomučenika Dimitrija Solunskogo, 2004. ISBN 5-87301-112-5.

- DVOŘÁČEK, M. 2010. Biblická interpretace učení o theosi (zbožštění). In *Pravoslávny biblický zborník*. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS, zv. I/2010, s. 59-74. ISBN 978-83-928613-0-0.
- KRIVOCHEIN, V. 1996. *Prepodobnyj Simeon Nvyj Bogoslov*. 1. izd. Nižnyj Novgorod : Izdatel'stvo Bratstva vo imja svjatogo kňaza Alexandra Nevskogo, 1996. 445 s. ISBN 5-88213-014-X.
- MANTZARIDIS, G. I. 1984. *The Deification of Man. St. Gregory Palamas and the Orthodox Tradition*. 1. ed. Crestwood, New York : St. Vladimir's Seminary Press. ISBN 0-88141-027-6.
- NIKOLSKIJ, E. 2015. *Doktrina prepodobnogo Simeona Novogo Bogoslova o teozise i bogopodobii človeka*. Moskva : Lenand. ISBN 978-5-9710-1371-6.
- POPOV, I. V. 1997. Idea zbožštění v rané východní církvi. In *Orthodox revue*. Praha : Orthodoxia – vzdělávací centrum, č. 1, s. 9-41.
- ŽUPINA, M. 2015. Mystické skúsenosti v živote svätého Symeona Nového Teológa. In *Acta Patristica*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2015, roč. 6, č. 13, s. 165-174. ISSN 1338-3299.
- ŽUPINA, M. 2018. Boh ako svetlo v mystických skúsenostiach a poznaní svätého Symeona Nového Teológa. In *Pravoslávny teologický zborník*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2018, zv. XLIV (29), s. 44-54. ISBN 978-80-555-2026-1.
- ŽUPINA, M. 2018. Biblické učenie o zbožštění človeka. In *Pravoslávny biblický almanach*. [online]. Gorlice : Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS, zv. II/2018, s. 46-59. [21-11-2018]. Dostupné na: <http://www.okp-elpis.pl/book/open,2495,1,PRAWOSŁAWNY_BIBLIJNY_ALMANACH_II_2018.html>

DEIFICATION OF MAN BY THE SAINT SYMEON THE NEW THEOLOGIAN

Miroslav ŽUPINA, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, miroslav.zupina@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

This study provides a theological view of the question of the devotion of man according to the teaching of Saint Symeon the New Theologian. It is the theme of the devotion of man that presents Symeon with one of the central ideas of his theological and mystical thinking. The process of devotion is borne out by the very diffusion of the image of God and the prosperity of the person. His teachings show that the state of devotion concerns the entire psychosomatic being of man, that is, it includes not only his soul but also the body. Adoration of man understands not only in an eschato-tologic context as a state of future glory, but also as a real state of man during his earthly life. In the end, Saint Symeon The New Theologian understands the piety as the synergic outcome of the co-operation between God and man.

Keywords

Deification, Holy Spirit, God's grace, soul, body, experience, uncreated light